

Artykuł opublikowany w otwartym dostępie na licencji
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

DOI 10.5604/01.3001.0014.2521

Hanna Sommer*
Hubert Sommer**
Grzegorz Zakrzewski***

Bezpieczeństwo zintegrowane polskich rybaków morskich

Bezpieczeństwo zintegrowane (kompleksowe, całościowe) – bezpieczeństwo, w którym występują (naturalne i celowo ustanowione) sprzężenia i interakcje między różnymi jego podmiotami i ich elementami, ogniwami oraz rodzajami, dziedzinami, sektorami, działami, obszarami itd., integrujące go w wewnętrzną spójną całość i dzięki efektowi synergiczności zapewniające jego większą skuteczność¹.

Wprowadzenie

Przytoczone na wstępie motto jest uniwersalną definicją, kierunkiem analiz naukowych oraz dociekań autorów. Studiując literaturę przedmiotu, trudno jest znaleźć na tyle odmienną definicję, aby przedstawić anali-

---

* Dr Hanna Sommer, prof. PRz, ORCID: 0000-0001-7208-7641
Politechnika Rzeszowska, Rzeszów
e-mail: hansom@prz.edu.pl

** Dr Hubert Sommer, ORCID: 0000-0002-2946-8390
Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów
e-mail: hubsom@wp.pl

*** Dr inż. Grzegorz Zakrzewski, ORCID: 0000-0002-0945-5322
Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Gdańsk
e-mail: grzegorz574@wp.pl

¹ (Mini)słownik BBN. Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> (dostęp: 10.08.2019).

zę porównawczą. Z reguły bezpieczeństwo opisywane jest prawdopodobieństwem wystąpienia zdarzenia losowego, które może wywołać działanie destrukcyjne, czyli czynnik oddziaływania (rażenia). Można je zatem określić jako założone (oczekiwane) prawdopodobieństwo iloczynu kształtujących je zdarzeń, które mogą wystąpić. Takie spojrzenie jest bardzo praktyczne; ma charakter matematyczny przez wzgląd na iloczyn logiczny. Czynnik oddziaływania (rażenia) kształtujący bezpieczeństwo może wystąpić lub nie. W zależności od stanu rzeczy zdarzenie nazywane jest pewnym lub niemożliwym. Wszystkie pozostałe prawdopodobieństwa zawierają się w przedziale $[0-1]$. Definicja Laplace'a mówi, że: „prawdopodobieństwem zajścia zdarzenia A nazywamy iloraz liczby zdarzeń sprzyjających zdarzeniu A do liczby wszystkich możliwych przypadków, zakładając, że wszystkie przypadki się wzajemnie wykluczają i są jednakowo możliwe”².

$$P(A) = \frac{|A|}{|\Omega|}$$

gdzie: $|A|$ – liczba elementów (moc) zbioru A ,

$|\Omega|$ – liczba elementów (moc) zbioru.

Klasyczna definicja nie umożliwia obliczania prawdopodobieństwa w przypadku, gdy zbiory A i Ω są nieskończone. Jeśli jednak mają one interpretację geometryczną, to zamiast liczebności zbiorów można użyć miary geometrycznej (długość, pole powierzchni, objętość)³. Nie wszystkie rozwiązania z rachunku prawdopodobieństwa będą miały zastosowanie w opisanu szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Samo w sobie jest ono bowiem nieskończone w takim rozumieniu, że zawsze można je polepszyć, udoskonalić – podnieść na kolejny, wyższy poziom. Z pewnością niejedynymi ograniczeniami są tu wyzwania ekonomiczne, technologiczno-materiałowe, organizacyjne, mentalne. Określony jest tylko cel poprawy bezpieczeństwa poprzez wykorzystanie efektu synergiczności, który w definicji bezpieczeństwa zintegrowanego będzie kluczem. Warto dodać, że bezpieczeństwo zintegrowane zasługuje na uwagę jako odrębne zagadnienie badawcze.

---

² http://ichf.edu.pl/res/res_en/depart/zd-8/wtg-files/wyklad/wyklad-mc-02.pdf (dostęp: 4.09.2019).

³ Ibidem.

Tematem niniejszego artykułu są kwestie bezpieczeństwa rybaków morskich. Ta problematyka ma charakter interdyscyplinarny. W jej zakresie skupia się tematyka bezpieczeństwa i higieny pracy, ale również rola i zadania państwa. Analiza zostanie dokonana głównie za pomocą metod i technik heurystycznych.

Organy odpowiedzialne za bezpieczeństwo w środowisku polskich rybaków morskich

Do dalszych rozważań przyjęto następującą definicję środowiska bezpieczeństwa: „zewnętrzne i wewnętrzne, militarne i niemilitarne (cywilne) warunki bezpieczeństwa (warunki realizacji interesów danego podmiotu w dziedzinie bezpieczeństwa i osiągnięcia ustalonych przezeń celów w tym zakresie), charakteryzowane przy pomocy takich kategorii, jak: wyzwania, szanse, ryzyka oraz zagrożenia”⁴. Kierunek badań został wyznaczony zgodnie z definicją: „Zagrożenia bezpieczeństwa – pośrednie lub bezpośrednie destrukcyjne oddziaływania na podmiot. Najbardziej klasyczny czynnik środowiska bezpieczeństwa; rozróżnia się zagrożenia potencjalne i realne; subiektywne i obiektywne; zewnętrzne i wewnętrzne; militarne i niemilitarne; kryzysowe i wojenne; intencjonalne i przypadkowe (losowe)”⁵. Pojęcia te niesłusznie uznawane są za synonimy.

W kontekście tytułowego problemu rozważanego w odniesieniu do wymienionej grupy zawodowej należy przedstawić cztery kategorie podstawowych obowiązków i praw rybaków:

- wyjście w morze na jednostce pływającej z odpowiednimi zezwoleniami uprawniającymi do żeglugi⁶;
- dotarcie na łowisko, dokonanie komercyjnego połowu ryb przy respektowaniu limitów połowowych;
- korzystanie z międzynarodowych systemów bezpieczeństwa żeglugi;
- świadomość ochrony prawnej realizowanej przez administrację państwową.

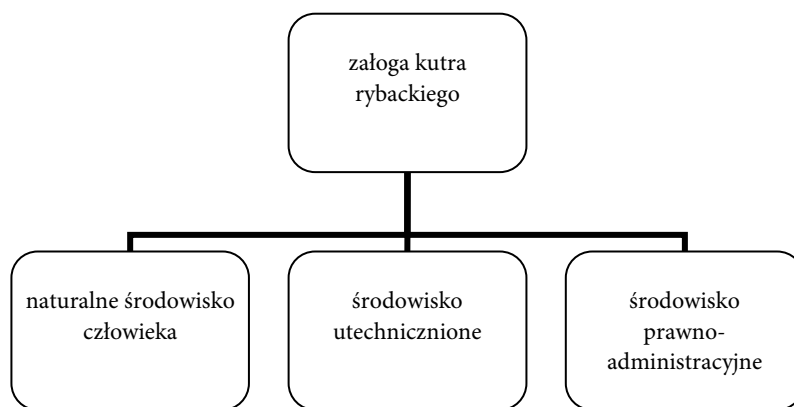
---

⁴ (Mini)słownik BBN..., op. cit.

⁵ Ibidem.

⁶ Jednostka rybacka przeznaczona do połowu zasobów morza to typ kadłuba wypornościowego z ograniczeniami konstrukcyjnymi.

Na rys. 1. przedstawiono środowiska, które mogą generować zdarzenia destrukcyjne, oddziałujące na załogę kutra rybackiego.

Rysunek 1. Środowiska mogące wywoływać zdarzenia destrukcyjne dla załóg kutrów rybackich

Żadne z tych zdarzeń nie jest samoistne, zawsze pojawiają się przesłanki ich wystąpienia. Zadaniem organów i instytucji państwa jest przeciwdziałanie ich negatywnym skutkom mogącym wystąpić w czasie pracy rybaków, a w ostateczności zapewnienie ochrony zdrowia i życia pracującym na morzu. Potencjalne zagrożenia mogą się łączyć. Istotną rolę w aspekcie zapewnienia komfortu pracy rybaków pełnią powołane do tego liczne organy i podmioty.

Pierwszą, niezależną od człowieka determinantą bezpieczeństwa są czynniki środowiska, w którym funkcjonuje jednostka pływająca. Należą do nich warunki hydrometeorologiczne oraz morfometria akwenu. Informacje z tego zakresu są dostępne i opracowywane przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział Morski w Gdyni, który – oprócz tych danych – dostarcza aktualną prognozę rybacką⁷. Natomiast aktualizowane na bieżąco informacje dotyczące warunków morskich w różnych lokalizacjach zapewnia Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej. Utrzymuje ono krajowy system obiegu informacji nautycznej i ostrzeżeń nawigacyjnych oraz odpowiada między innymi za opracowywanie nawigacyjnych map morskich i publikacji nautycznych.

---

⁷ <http://www.baltyk.pogodynka.pl/index.php?page=2&subpage=6&data=25> (dostęp: 4.09.2019).

W ramach zapewniania bezpieczeństwa żeglugi morskiej przed wejściem kutra do portu (i po) dokonywana jest odprawa celna. Realizująca to zadanie w trybie ustawy⁸ Służba Celna ma szerokie kompetencje, wśród których (art. 32) należy wymienić uprawnienie do dokonywania oględzin. Odprawa celna może następować jednocześnie z odprawą graniczną. Po opuszczeniu portu kuter obiera kurs na łowisko.

Organem państwowym odpowiedzialnym za kontrolę i dopuszczenie jednostki do pływania jest Polski Rejestr Statków⁹, instytucja prowadząca niezależną działalność rzeczoznawczą na rynku międzynarodowym. Zapewnia ona bezpieczeństwo ludzi, obiektów pływających, lądowych, ładunków i środowiska naturalnego, formułując wymagania, dokonując nadzoru i wydając odpowiednie dokumenty.

Na dzień dzisiejszy polscy rybacy eksploatują jednostki rybackie zwozowane w ubiegłych dziesięcioleciach. Praca stoczniovców ukierunkowana jest na modernizację jednostek. Unia Europejska prowadzi wspólną politykę kwot połowowych, dlatego najstarsze kutry rybackie zostały zezłomowane. Wykorzystywane narzędzia są oceniane przez rybaków pod względem wydajności połowowej, ergonomii i bezpieczeństwa użytkowego. Nad ich poprawną eksploatacją nadzór sprawują inspektorzy Głównego Inspektoratu Rybołówstwa Morskiego¹⁰. Załoga kutra, wybierając narzędzia połowowe (np. włoki denne i pelagiczne, sieci stawne, sznury haczykowe), musi być skoncentrowana między innymi na przestrzeganiu *Międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu*¹¹. Ma wówczas ograniczoną swobodę manewrów, a w tej sytuacji może na przykład podnieść z dna relikty drugiej wojny światowej.

Szacuje się, że w Bałtyku zatopiono 50 tys. ton amunicji zawierającej bojowe środki trujące (BŚT), między innymi: iperyt, fosgen, luizyt, tabun i cyklon B. Należą one do grupy substancji chemicznych, zagrażających życiu. Najwięcej tego typu broni zatopiono na wschód od Bornholmu. Istnieją przesłanki, aby sądzić, że jej część mogła zostać wyrzucona do

---

⁸ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej, DzU 2009, nr 168, poz. 1323.

⁹ <https://www.prs.pl/o-nas/charakter-i-zakres-dzialalnosci-prs.html> (dostęp: 4.09.2019).

¹⁰ Podstawa prawna działania: Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o rybołówstwie morskim oraz niektórych innych ustaw, DzU 2018, poz. 2340.

¹¹ Konwencja w sprawie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu z 1972 roku, sporządzona w Londynie dnia 20 października 1972 r., DzU 1977, nr 15, poz. 6.

morza po drodze do docelowego miejsca zatopienia¹². BŚT stanowią duże zagrożenie dla rybaków, którzy wprawdzie mają wiedzę o rejonach znanych zatopień, lecz mogą tę broń napotkać poza tymi obszarami. Załogi kutrów znają procedury postępowania w takich sytuacjach. Likwidacją amunicji zajmują się wyspecjalizowane jednostki Marynarki Wojennej (oddziały przeciwchemiczne, saperzy).

Wybrane incydenty związane z BST na polskich obszarach morskich zostały omówione w ramach Forum Bezpieczeństwa Morskiego 2018¹³.

Rysunek 2. Rejony zatopienia amunicji chemicznej

Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/smierc-drzemiaca-na-dnie-baltyku.html> (dostęp: 1.04.2019).

Jednostka rybacka porusza się po wodach morskich, z których część należy do polskich obszarów morskich (rys. 3). Regulująca ich status ustawa w art. 1. „określa położenie prawne obszarów morskich Rzeczy-

¹² <https://mir.gdynia.pl/zatopiona-w-baltyku-amunicja-chemiczna-i-ryby/> (dostęp: 4.09.2019).

¹³ E. Perlik, S. Pietrzykowski, M. Zblewski, *Broń chemiczna w Morzu Bałtyckim jako czynnik zagrażający środowisku i społeczeństwu*, <http://www.knbn.amw.gdynia.pl/wp-content/uploads/2014/12/Perlik-Ewelina-Pietrzykowski-Sebastian-Zblewski-Micha%C5%82-Bro%C5%84-chemiczna-w-Morzu-Ba%C5%82tyckim-jako-czynnik-zagra%C5%BCaj%C4%85cy-%C5%9Brodowisku-i-spo%C5%82ecze%C5%84stwu.pdf> (dostęp: 18.04.2020).

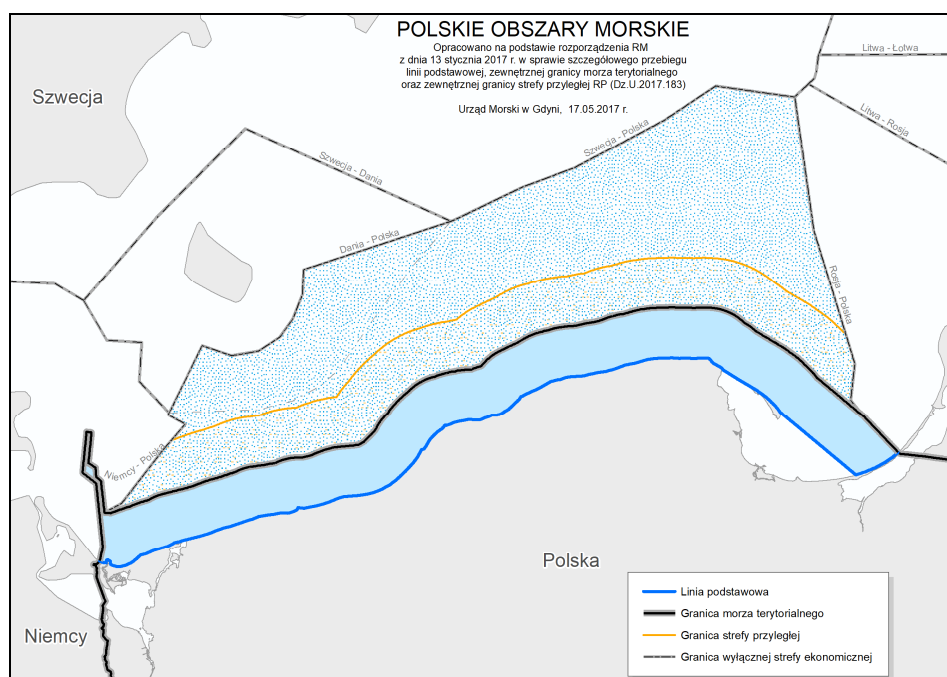
pospolitej Polskiej, pasa nadbrzeżnego oraz organy administracji morskiej i ich kompetencje¹⁴. Mają one następującą powierzchnię¹⁵:

- wyłączna strefa ekonomiczna – 2 259 519 ha, 22 595 km²;
- morze terytorialne – 878 310 ha, 8783 km².

W art. 38. ustawy wyznaczono podstawowe filary struktury administracji morskiej, którymi są:

- organ naczelny (minister do spraw gospodarki morskiej);
- organy terenowe (dyrektorzy urzędów morskich).

Zarząd nad polskimi obszarami morskimi został podzielony pomiędzy trzech dyrektorów Urzędu Morskiego z siedzibą w Gdyni, Słupsku i Szczecinie.

Rysunek 3. Polskie obszary morskie

Źródło: http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=17781 (dostęp: 4.09.2019).

¹⁴ Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, DzU 2019, poz. 2169, art. 1.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowego przebiegu linii podstawowej, zewnętrznej granicy morza terytorialnego oraz zewnętrznej granicy strefy przyległej Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 2017, poz. 183.

W polskiej strefie odpowiedzialności ratowaniem życia ludzkiego na morzu zajmuje się Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa (MSPiR, tzw. Służba SAR – *Search and Rescue*) podlegająca ministrowi właściwemu do spraw gospodarki morskiej. Funkcjonuje od 1 stycznia 2002 r.; powstała na mocy *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 24 grudnia 2001 r.*¹⁶ Podstawy prawne jej funkcjonowania stanowią konwencje międzynarodowe, których stroną jest Polska, oraz ustawodawstwo narodowe, a przede wszystkim:

- *Międzynarodowa Konwencja o poszukiwaniu i ratownictwie morskim* (konwencja SAR)¹⁷;
- *Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim*¹⁸.

Misją MSPiR jest poszukiwanie i ratowanie osób, które znalazły się w niebezpieczeństwie na morzu, jak też zwalczanie zagrożeń czy zanieczyszczeń olejowych i chemicznych w środowisku morskim. Do jej zadań związanych z ratowaniem życia ludzi na morzu należą: „poszukiwanie oraz podejmowanie rozbitków z wody i środków ratunkowych, udzielanie rozbitkom kwalifikowanej pomocy medycznej, transport poszkodowanych (rozbitków, rannych i chorych) na ląd, gaszenie pożarów na statkach; holowanie ratownicze”¹⁹.

W polskiej strefie odpowiedzialności SAR z MSPiR współdziała Centrum Operacji Morskich – jednostka dowodzenia taktycznego Marynarki Wojennej kierująca wydzielonymi jednostkami polskich sił zbrojnych podczas akcji ratunkowych. Jej zadaniem jest również „koordynacja Systemu Wykrywania Skażeń (SWS) w stosunku do wszystkich elementów tego systemu zlokalizowanych w strefie odpowiedzialności COM-DKM”²⁰.

---

¹⁶ *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowej organizacji Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa*, DzU 2001, nr 157, poz. 1845.

¹⁷ *Międzynarodowa Konwencja o poszukiwaniu i ratownictwie morskim sporządzona w Hamburgu dnia 27 kwietnia 1979 roku*, DzU 1988, nr 27, poz. 184.

¹⁸ *Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim*, DzU 2011, nr 228, poz. 1368 z późn. zm.

¹⁹ <http://www.sar.gov.pl/pl/sposoby-dzialania> (dostęp: 4.09.2019).

²⁰ <http://com.wp.mil.pl/pl/5.html> (dostęp: 4.09.2019).

Część polskich obszarów morskich²¹ swoim zasięgiem terytorialnym obejmuje Morski Oddział Straży Granicznej im. płk. Karola Bacza w Gdańsku. W zasięgu jego oddziaływania są jednak przede wszystkim województwo pomorskie, zachodniopomorskie oraz część warmińsko-mazurskiego, czyli powiat elbląski (wraz z Elblągiem) i gmina Frombork z powiatu braniewskiego. Jego działalność regulują następujące akty prawne:

- *Ustawa o Straży Granicznej*;
- *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r.*;
- *Zarządzenie nr 9 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 3 lutego 2015 r.*²²

Zautomatyzowany System Radarowego Nadzoru w Morskim Oddziale Straży Granicznej pozwala na wymianę informacji zapewniającą współdziałanie z Marynarką Wojenną, urzędami morskimi, administracją rybacką oraz MSPiR²³. W Marynarce Wojennej eksploatowany jest Zautomatyzowany System Dowodzenia Marynarki Wojennej ŁEBA-3. Stanowią go instalacje rozmieszczone na stacjonarnych i mobilnych punktach obserwacji, jednostkach nawodnych (okręty) i powietrznych (samoloty i śmigłowce)²⁴.

Wypadki na morzu podlegają ocenie Izby Morskiej²⁵. Treść jej orzeczenia zawiera opis stanu faktycznego wypadku morskiego, a także między innymi niektóre okoliczności wypadku oraz jego przyczynę. Izba

---

²¹ <http://bip.morski.strazgraniczna.pl/s05/struktura-organizacyjn/przedmiot-dzial/4003,Obszar-dzialania-MOSG.html> (dostęp: 4.09.2019)

²² *Ustawa o Straży Granicznej z dnia 12 października 1990 r.*, DzU 2014, poz. 1402 z późn. zm.; *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej*, DzU 2011, nr 69, poz. 370; *Zarządzenie nr 9 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 3 lutego 2015 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania regulaminów organizacyjnych komendom oddziałów Straży Granicznej*, Dz. Urz. KGSG 2015, nr 15, poz. 10.

²³ <http://www.defence24.pl/100919,straz-graniczna-uruchomila-jeden-z-najnowocześniejszych-radarowych-systemow-nadzoru-w-europie> (dostęp: 4.09.2019).

²⁴ <http://www.defence24.pl/370941,system-dowodzenia-marynarki-wojennej-do-szybkiej-aktualizacji> (dostęp: 4.09.2019).

²⁵ *Podstawa działania: Ustawa z dnia 1 grudnia 1961r. o izbach morskich*, DzU 1961, nr 58, poz. 320; *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o izbach morskich*, DzU 2009, nr 69, poz. 599.

Morska bardzo często odwołuje się do dobrej praktyki morskiej²⁶. Termin ten jest definiowany w źródłach wielorako. Najogólniej można określić, że jest nieopisanym zbiorem ludzkich zachowań, znajomości historii i tradycji postępowania na morzu (nieopisanych w ceremoniale i zasadach etyki), które zapewniają zwiększenie zintegrowanego bezpieczeństwa i możliwość uniknięcia zagrożeń, zwłaszcza tych, których nie da się opisać we wszystkich możliwych sytuacjach i dokumentach normatywno-prawnych. Ten swoisty kodeks jest respektowany przez ludzi morza.

Metodologiczne aspekty badań

Celem przeprowadzonych badań była ocena bezpieczeństwa zintegrowanego rybaków morskich. Badania przeprowadzono na przełomie września i października 2018 r. w portach wybrzeża środkowego Polski: Ustce, Gdańsku, Władysławowie i na przystani rybackiej w Gdyni-Orłowie oraz Gdyni-Oksywiu.

Do badań wykorzystano kwestionariusz ankietowy, który zawierał 10 pytań. Badaniom poddano 25 mężczyzn, którzy na co dzień zajmują się rybołówstwem. Wśród nich było 4 szyprów (16%), 3 kierowników maszyn (12%) i 18 rybaków (72%). Wszyscy badani okazali się doświadczonymi rybakami o długim stażu pracy w omawianym sektorze. Najsilniejszą reprezentację miały osoby, których staż pracy oscylował w przedziale 11–20 lat (12 ankietowanych, co stanowiło 48%), znacząco mniej było tych, którzy legitymowali się stażem 1–10 lat (7 osób, czyli 28%). Najmniej odnotowano respondentów, których staż pracy był dłuższy aniżeli 20 lat (6 osób, czyli 24% ogółu badanej populacji).

Warto odnotować, iż w badanej próbie największy odsetek rybaków stanowili ci, którzy pochodzili z różnych regionów Pomorza (19 respondentów, czyli 76% ogółu badanych), pozostali reprezentowali Wielkopolskę (3 osoby – 12%), Dolny Śląsk (2 osoby – 8%) i województwo małopolskie (1 osoba – 4%). Zawód rybaka w opiniach badanych najczęściej jest dziedziczony (17 osób – 68%). Nie zgodziło się z tym 32% ankietowanych rybaków.

---

²⁶ Na przykład: http://www.rejsuj.pl/aktualnosci/1088/opuszczenie_s_y_rzeszowiak_przez_zaloge_i_smierc_kapitana_w_2005/ (dostęp: 4.09.2019).

Według respondentów osobą (osobami), które najbardziej czekają na powrót rybaka z rejsu połowowego do domu są: żona, dzieci (18 respondentów, czyli 72% ogółu ankietowanych), rodzice (4 – 16%) lub ktoś inny, na przykład narzeczona, sympatia (3 – 12%).

Problem główny przeprowadzonych badań został sformułowany następująco: Czy polscy rybacy morscy mają poczucie bezpieczeństwa w czasie wykonywania swojej pracy? W kontekście tak postawionego problemu sformułowano hipotezę główną: Zakłada się, iż współcześni polscy rybacy morscy czują się bezpiecznie w swoim środowisku pracy, jednak nie we wszystkich jego aspektach.

Jedną z najbardziej zasadniczych kwestii, o którą pytali ankietujący, było zagadnienie zaufania²⁷ badanych do swojej jednostki pływającej (kutra) jako miejsca pracy. Wyniki zobrazowano w tabeli 1.

Tabela 1. Poziom zaufania do kutra jako miejsca pracy a funkcja pełniona przez respondenta na jednostce pływającej (dla N=25=100%)

Poziom zaufania do kutra jako miejsca pracy	Funkcja pełniona na kutrze						Ogółem [N=25=100%]	
	szyprowie [N=4=100%]		kierownicy maszyn [N=3=100%]		rybacy [N=18=100%]			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Zdecydowanie wysoki	4	100	3	100	16	88,9	23	92
Raczej wysoki	–	–	–	–	2	11,1	2	8
Trudno powiedzieć	–	–	–	–	–	–	–	–
Raczej niski	–	–	–	–	–	–	–	–
Zdecydowanie niski	–	–	–	–	–	–	–	–

²⁷ Zaufanie w znaczeniu wiedzy lub wiary, że stan kutra lub jego własności okażą się zgodne z ich oczekiwaniami dotyczącymi poczucia bezpieczeństwa.

Uzyskane wyniki wydają się być jednoznaczne. Okazało się bowiem, że niezależnie od tego, jaką respondentci pełnią funkcję na jednostce pływającej, poziom zaufania do niej jest wśród nich bardzo wysoki (stwierdziło tak 92% ogółu badanej populacji). Jedynie dla dwóch rybaków (11,1%) jest on raczej wysoki. Wnioski zdają się być oczywiste – badani mają poczucie bezpieczeństwa podczas pracy na kuterze, który nie tylko traktują jako miejsce pracy, ale również postrzegają go w aspekcie zapewnienia możliwości zarobkowania i utrzymania swoich rodzin.

Inną kwestią godną głębszej analizy był poziom zaufania badanych do MSPiR. Rezultaty zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2. Poziom zaufania do MSPiR a staż pracy respondentów w rybołówstwie (dla N=25=100%)

Poziom zaufania do MSPiR	Staż pracy						Ogółem [N=25=100%]	
	1-10 lat [N=7=100%]		11-20 lat [N=12=100%]		powyżej 20 lat [N=6=100%]			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Zdecydowanie wysoki	6	85,7	10	83,3	5	83,3	21	84
Raczej wysoki	1	14,3	2	16,7	1	16,7	4	16
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-
Raczej niski	-	-	-	-	-	-	-	-
Zdecydowanie niski	-	-	-	-	-	-	-	-

Badani rybacy doceniają rolę MSPiR jako niezwykle ważnej instytucji dla gospodarki związanej z rybołówstwem. Zapewnia ona bowiem bezpieczeństwo ludziom pracującym na morzu. Zgodnie z konwencją SAR ratowanie życia na morzu jest bezpłatne. Natomiast ratowanie mienia i ładunku jest przedsięwzięciem komercyjnym i następuje po spisaniu stosownej umowy. Ponad 80% ogółu ankietowanych przypisuje MSPiR bardzo istotną rolę, 16% raczej istotną. Warto zwrócić uwagę, że respondentów, którzy nie potrafili zająć w analizowanej kwestii stanowiska, bądź negujących rolę tego przedsiębiorstwa, nie odnotowano.

Zgoła inna jest sytuacja w kontekście pozostałych przedstawionych badanych instytucji związanych z morzem. Punktem odniesienia stały się tutaj: Straż Graniczna, Marynarka Wojenna, Urząd Celny, Urząd Morski, Inspekcja Rybacka i Kapitanat Portu. Uzyskane rezultaty przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Poziom zaufania względem różnych instytucji związanych z morzem (dla N=25=100%)

Poziom zaufania do wybranych instytucji związanych z morzem	Ogółem [N=25=100%]											
	Straż Graniczna		Marynarka Wojenna		Urząd Celny		Urząd Morski		Inspekcja Rybacka		Kapitanat Portu	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zdecydowanie wysoki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Raczej wysoki	2	8	4	16	-	-	5	20	-	-	4	16
Trudno powiedzieć	3	12	-	-	3	12	3	12	2	8	2	8
Raczej niski	7	28	11	44	6	24	8	32	11	44	11	44
Zdecydowanie niski	13	52	10	40	16	64	9	36	12	48	8	32

Uzyskane wyniki znacząco odbiegają od rezultatu poprzedniego badania. Już na wstępie należy odnotować, iż żadna z analizowanych instytucji nie cieszy się bardzo wysokim zaufaniem ankietowanych. Ocenę „raczej wysokie zaufanie” rybacy przyznali Straży Granicznej (8% badanych), natomiast nieco wyżej ocenili Marynarkę Wojenną i Kapitanat Portu (16%). Tylko Urząd Morski zasłużył, zdaniem badanych, na wyższą ocenę (20%). Urząd Celny i Inspekcja Rybacka nie otrzymały żadnych wskazań w najwyższych kategoriach. Pierwszy z nich ma najgorszą opinię wśród respondentów – aż 64% badanych deklaruje bardzo niski poziom zaufania do tej instytucji. Niewiele lepiej wypadła Straż Graniczna (52% badanych przyznało najniższe oceny) i Inspekcja Rybacka (48%). Warto również odnotować, iż wśród ankietowanych byli i tacy, którzy w analizowanej kwestii nie potrafili zająć stanowiska w odniesie-

niu do Straży Granicznej, Urzędu Celnego i Urzędu Morskiego (po 12% ankietowanych) oraz w nieco mniejszym zakresie – Inspekcji Rybackiej i Kapitanatu Portu (po 8%).

Uzyskane wyniki są dość zaskakujące. Okazało się bowiem, że o ile MSPiR otrzymała ogromny kredyt zaufania, o tyle pozostałe instytucje związane z morzem zostały bardzo nisko ocenione przez rybaków. Wynika to z faktu, że jest ona doceniana za prowadzenie akcji ratowniczych (zwłaszcza w tak zwanych sytuacjach kryzysowych), podczas gdy pozostałe instytucje zdaniem respondentów bardziej utrudniają im życie, aniżeli pomagają.

Zapytano badanych, czy według nich bezpieczeństwo osoby zajmującej się rybołówstwem jest terminem zamkniętym, czy jest to kwestia rozwojowa, na którą wpływ ma rozwój nowych technologii. Zadane pytanie skorelowano z zagadnieniem dziedziczenia zawodu rybaka.

Tabela 4. Bezpieczeństwo rybaków jako termin zamknięty a dziedziczenie zawodu przez badanych (dla N=25=100%)

Odpowiedź na pytanie, czy bezpieczeństwo rybaka jest pojęciem zamkniętym	Dziedzicność zawodu rybaka					
	tak [N=17=100%]		nie [N=8=100%]		ogółem [N=25=100%]	
	N	%	N	%	N	%
Tak	9	52,9	5	62,5	14	56
Nie, ponieważ....	8	47,1	3	37,5	11	44

Uzyskane rezultaty wskazują, że odsetek ogółu respondentów, dla których bezpieczeństwo rybaków w czasie pracy na morzu to temat zamknięty, stanowi 56%. Innego zdania jest 44% badanych. Według nich można bardzo wiele poprawić w tym zakresie, zwłaszcza na gruncie technicznym, ekologicznym, informatycznym, zdrowotnym czy szeroko rozumianej elektroniki i komunikacji. Warto odnotować, iż powyższą kwestię mocniej akcentowali respondenci, którzy zawód rybaka wykonują z pokolenia na pokolenie, aniżeli pozostali (odpowiednio 47,1% i 37,5% ogółu badanych).

Doświadczenie i praktyka morska jako zasadnicze czynniki wpływające na bezpieczeństwo były tematem kolejnego pytania. Wyniki ankiety obrazuje tabela 5.

Tabela 5. Praktyka morska jako istotny czynnik bezpieczeństwa rybaków (dla N=25=100%)

Odpowiedź na pytanie, czy praktyka morska jest zasadniczym czynnikiem bezpieczeństwa rybaka morskiego	Ogółem [N=25=100%]	
	N	%
Tak	22	88
Nie	3	12

Uzyskane rezultaty badań są jednoznaczne. W badanej próbie 25 rybaków blisko 90% uważa, że duże doświadczenie i praktyka zdobyta w czasie długich lat ciężkiej i żmudnej pracy na morzu jest warunkiem *sine qua non* zachowania wszystkich aspektów bezpieczeństwa pracy. Nie zgadza się z tym 12% ankietowanych respondentów.

Ostatnie pytanie badania dotyczyło liczby sytuacji kryzysowych zagrażających zdrowiu, życiu i sytuacji materialnej, które były udziałem respondentów. Skorelowano to z ich stażem pracy.

Bardzo interesujące wyniki badań uzyskano w odniesieniu do sytuacji kryzysowych, których doświadczyli badani respondenci w swojej dotychczasowej pracy zawodowej (tab. 6). Niezależnie od stażu pracy badani najczęściej zaznaczali doświadczone zagrożenie ewentualnej utraty zdrowia bądź życia, które pojawiło się w ich życiu zawodowym 3–5 razy. Dotyczyło to 57,1% ogółu badanych mających staż pracy 1–10 lat, 58,3% o stażu 11–20 lat oraz 50% osób, które przepracowały powyżej 20 lat. Badani stykali się w swojej pracy z dramatycznymi zdarzeniami w tym obszarze często, co w ankiecie znacząco wyartykułowali.

Nieco inaczej sytuacja wygląda w przypadku ryzyka utraty dóbr materialnych badanych. O ile rybacy legitymujący się stażem pracy 11–20 lat, podobnie jak w przypadku ryzyka utraty zdrowia i życia, mieli do czynienia z liczbą zagrożeń zawierającą się w zakresie 3–5 (blisko 67% osób w tej grupie), to już połowa badanych o stażu pracy powyżej 20 lat w trudnej sytuacji zawodowej zagrażającej utracie dóbr materialnych znalazła się 1–2 razy.

Tabela 6. Sytuacja kryzysowa w życiu badanych a ich staż pracy w rybołówstwie (dla N=25=100%)

Liczba sytuacji kryzysowych zagrażających:		Staż pracy						Ogółem [N=25=100%]	
		1-10 lat [N=7=100%]		11-20 lat [N=12=100%]		powyżej 20 lat [N=6=100%]			
		N	%	N	%	N	%	N	%
zdrowiu i życiu	1-2	2	28,5	3	25	1	16,7	6	24
	3-5	4	57,1	7	58,3	3	50	14	56
	powyżej 5	1	14,4	2	16,7	2	33,3	5	20
sytuacji materialnej	1-2	3	42,8	4	33,3	3	50	10	40
	3-5	3	42,8	8	66,7	1	16,7	12	48
	powyżej 5	1	14,4	-	-	2	33,3	3	12

W przypadku respondentów o najniższym stażu pracy (1-10 lat) dane procentowe rozłożyły się identycznie w przypadku liczby zagrożeń 1-2, jak i 3-5 – z tyłoma sytuacjami miało do czynienia po niecałe 43% badanych. Najbardziej wybieraną kategorią odpowiedzi było „powyżej 5 razy”: w przypadku zagrożeń zdrowia i życia – 20% ankietowanych, a sytuacji materialnej – 12%.

Wnioski

Przeprowadzone badania pozwoliły zrealizować postawiony cel i ocenić bezpieczeństwo zintegrowane polskich rybaków morskich. Uzyskane wyniki badań pozwoliły odpowiedzieć na postawiony problem główny: Czy polscy rybacy morscy mają poczucie bezpieczeństwa w czasie wykonywania swojej pracy? Wyniki badań zweryfikowały i potwierdziły hipotezę mówiącą, że współcześni polscy rybacy morscy czują się bezpiecznie w swoim środowisku pracy, jednak nie we wszystkich jego aspektach.

Największe zaufanie rybacy mają do swojego miejsca pracy (kuter) i własnych umiejętności wypracowanych przez lata praktyki. Zasadniczym czynnikiem bezpieczeństwa rybaka morskiego jest realizowana na podstawie znajomości przepisów dobra praktyka morska, która kształtu-

je doświadczenie, uczy zdrowego rozsądku, poszerza wiedzę, daje umiejętność przewidywania. Bazuje natomiast na sprawnym i rzetelnym wykonywaniu obowiązków. Bogata praktyka umożliwia odpowiednie reakcje i zachowanie się w różnych nieoczekiwanych sytuacjach w trakcie rutynowych działań na jednostkach pływających.

Wśród respondentów największym poziomem zaufania cieszy się MSPiR. Wobec pozostałych służb jest ono mniejsze. Gradacja jest następująca (od najwyższego stopnia zaufania): Urząd Morski, Kapitanat Portu, Marynarka Wojenna i Straż Graniczna. Natomiast najmniejsze zaufanie wśród rybaków morskich mają Urząd Celny i Inspekcja Rybacka.

Rybacy pracują nierzadko w ekstremalnie ciężkich oraz niebezpiecznych warunkach. Mają świadomość podejmowanego ryzyka, dlatego zdają sobie sprawę, iż każdy rejs może być ostatnim ze względu na potencjalne niebezpieczeństwa na otwartym akwenie morskim. Reprezentanci tej grupy zawodowej mocno zaakcentowali w swoich wypowiedziach, że ich udziałem były bardzo trudne i niebezpieczne sytuacje, które zagrażały nie tylko ich zdrowiu, ale także życiu. Wynika z tego wnioski, że powinni być otoczeni specjalnym parasolem ochronnym ze strony przeznaczonych do tego instytucji.

Z danych Międzynarodowej Organizacji Pracy²⁸ wynika, że rocznie w wypadkach przy pracy ginie około 2 mln osób, a ponad 1,2 mln zostaje rannych. W rankingu tym niechlubne pierwsze miejsce zajmują rybacy. Są oni narażeni między innymi na oddziaływanie czynników atmosferycznych – zmienną pogodę, gwałtowne burze oraz ryzyko groźnego sztormu, co może prowadzić do dramatycznych w skutkach wypadków.

---

²⁸ <https://finanse.wp.pl/co-tydzien-ginie-10-osob-w-pracy-6114318982686849a> (dostęp: 4.09.2019).

Bibliografia

- Konwencja w sprawie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zdarzeniom na morzu z 1972 roku, sporządzona w Londynie dnia 20 października 1972 r.*, DzU 1977, nr 15, poz. 6.
- Międzynarodowa Konwencja o poszukiwaniu i ratownictwie morskim sporządzona w Hamburgu dnia 27 kwietnia 1979 roku*, DzU 1988, nr 27, poz. 184.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o izbach morskich*, DzU 2009, nr 69, poz. 599.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowej organizacji Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa*, DzU 2001, nr 157, poz. 1845.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej*, DzU 2011, nr 69, poz. 370.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowego przebiegu linii podstawowej, zewnętrznej granicy morza terytorialnego oraz zewnętrznej granicy strefy przyległej Rzeczypospolitej Polskiej*, DzU 2017, poz. 183.
- Ustawa o Straży Granicznej z dnia 12 października 1990 r.*, DzU 2014, poz. 1402 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 1 grudnia 1961r. o izbach morskich*, DzU 1961, nr 58, poz. 320.
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim*, DzU 2011, nr 228, poz. 1368 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej*, DzU 2019, poz. 2169, art. 1.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej*, DzU 2009, nr 168, poz. 1323.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o rybołówstwie morskim oraz niektórych innych ustaw*, DzU 2018, poz. 2340.
- Zarządzenie nr 9 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 3 lutego 2015 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania regulaminów*

organizacyjnych komendom oddziałów Straży Granicznej, Dz. Urz. KGSG 2015, nr 15, poz. 10.

Netografia

- <http://bip.morski.strazgraniczna.pl/> (dostęp: 4.09.2019)
- <http://com.wp.mil.pl/pl/5.html> (dostęp: 4.09.2019).
- http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=17781 (dostęp: 4.09.2019).
- <http://www.baltyk.pogodynka.pl/index.php?page=2&subpage=6&data=25> (dostęp: 4.09.2019).
- <http://www.defence24.pl> (dostęp: 4.09.2019).
- <http://www.imgw.pl/kontakt/dyrekcja/dyrekcja-oddzialy/oddzial-morski-w-gdyni/> (dostęp: 4.09.2019).
- http://www.rejsuj.pl/aktualnosci/1088/opuszczenie_s_y_rzeszowiak_przez_zaloge_i_smierc_kapitana_w_2005/ (dostęp: 4.09.2019).
- <http://www.sar.gov.pl> (dostęp: 4.09.2019).
- <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/smierc-drzemiaca-na-dnie-baltyku.html> (dostęp: 1.04.2019).
- <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1965-36-229,16786456.html> (dostęp: 4.09.2019).
- <https://www.prs.pl/o-nas/charakter-i-zakres-dzialalnosci-prs.html> (dostęp: 4.09.2019).
- <https://www.tvp.info/42020257/bron-chemiczna-na-dnie-baltyku-moze-jej-byc-nawet-100-tysiecy-ton> (dostęp: 4.09.2019).
- ichf.edu.pl/res/res_en/depart/zd-8/wtg-files/wyklad/wyklad-mc-02.pdf (dostęp: 21.08.2019).
- (Mini)słownik BBN. *Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> (dostęp: 10.08.2019).
- Perlik E., Pietrzykowski S., Zblewski M., *Broń chemiczna w Morzu Bałtyckim jako czynnik zagrażający środowisku i społeczeństwu*, <http://www.knbn.amw.gdynia.pl/wp-content/uploads/2014/12/Perlik-Ewelina-Pietrzykowski-Sebastian-Zblewski-Micha%C5%82-Bro%C5%84-chemiczna-w-Morzu-Ba%C5%82tyckim-jako-czynnik-zagra%C5%BCaj%C4%85cy-%C5%9Brodowisku-i-spo%C5%82ecze%C5%84stwu.pdf> (dostęp: 18.04.2020).

Abstract

Integrated Safety of Polish Sea Fishermen

The article attempts to bring closer the dangers faced by people working as sea fishermen. Every profession has its own specific threats. The safety of sea fishermen is an interdisciplinary issue. It deals not only with health and safety issues, but also with the role and tasks of the State on international territories. This article also includes self-assessment of the integrated safety among sea fishermen.

keywords: integrated safety, sea fisherman profession, health and safety at work

słowa kluczowe: bezpieczeństwo zintegrowane, zawód rybaka morskiego, bezpieczeństwo i higiena pracy